PHÁT HUY TÍNH TÍCH CỰC, TỰ ĐÀO TẠO CỦA HỌC VIÊN TRONG NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG ĐÀO TẠO SĨ QUAN CHỈ HUY THAM MƯU LỤC QUÂN CẤP PHÂN ĐỘI QUÂN ĐỘI NHÂN DÂN VIỆT NAM THỜI KỲ MỚI

Phạm Quốc Quyết
Trường Sĩ quan Lục quân 1, Bộ Quốc phòng

Tóm tắt: *Phát huy tính tích cực, tự đào tạo của học viên giữ vai trò hạt nhân trực tiếp quyết định chất lượng đào tạo sĩ quan chỉ huy tham mưu lục quân cấp phân đội trong Quân đội nhân dân Việt Nam thời kỳ mới. Về phương diện tâm lý học sư phạm quân sự, quá trình lĩnh hội tri thức, hoàn thiện kỹ năng và bồi dưỡng nhân cách người chỉ huy chỉ thực sự đạt hiệu quả khi người học chuyển hóa yêu cầu, kỷ luật quân sự thành nhu cầu, động cơ tự đào tạo bên trong. Trên cơ sở phân tích thực trạng tính tích cực tự đào tạo của học viên tại các trường sĩ quan lục quân hiện nay, bài báo đề xuất hệ thống 4 biện pháp sư phạm đồng bộ: chuyển hóa động cơ học tập nội tại; bồi dưỡng kỹ năng tự học và tư duy phản biện; phát huy môi trường tâm lý nhóm; đổi mới phương pháp dạy học gắn với đánh giá theo chuẩn đầu ra. Việc thực hiện đồng bộ các biện pháp góp phần biến quá trình đào tạo thành tự đào tạo, đáp ứng yêu cầu xây dựng Quân đội hiện đại.*

Từ khóa: *Tính tích cực nhận thức; tự đào tạo; sĩ quan chỉ huy tham mưu lục quân; cấp phân đội; tâm lý học sư phạm quân sự*

PROMOTING CADETS' COGNITIVE ACTIVENESS AND SELF-TRAINING IN ENHANCING THE TRAINING QUALITY OF TACTICAL-LEVEL INFANTRY COMMAND AND STAFF OFFICERS IN THE VIETNAM PEOPLE'S ARMY IN THE NEW ERA

Abstract: *Promoting cadets' cognitive activeness and self-training plays a decisive role in enhancing the training quality of tactical-level infantry command and staff officers in the Vietnam People's Army in the new era. From the perspective of military pedagogical psychology, acquiring military knowledge, mastering command skills, and developing leadership traits achieve optimal results only when learners internalize strict military requirements and discipline into intrinsic self-training motives. Based on analyzing the current status of cadets' self-training activeness at army officer colleges, this article proposes four synchronized pedagogical measures: transforming intrinsic learning motivation; fostering self-directed learning and critical thinking skills; promoting a positive group psychological environment; and innovating teaching methods aligned with competency-based assessments. Implementing these measures helps transform the training process into a self-training process, satisfying the requirements for building a modern military.*

Keywords: *Cognitive activeness; self-training; infantry command and staff officers; tactical level; military pedagogical psychology.*

Nhận bài: 17/09/2026 *Phản biện: 17/10/2026* *Duyệt đăng: 20/10/2026*

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trước đòi hỏi của sự nghiệp xây dựng Quân đội nhân dân Việt Nam tiến lên hiện đại và yêu cầu tác chiến trong điều kiện chiến tranh công nghệ cao, quá trình đào tạo sĩ quan chỉ huy tham mưu lục quân cấp phân đội không thể chỉ dừng lại ở việc truyền đạt tri thức quân sự giản đơn mà phải chuyển mạnh sang phát triển toàn diện phẩm chất, năng lực người học. Sĩ quan chỉ huy tham mưu cấp phân đội là người trực tiếp quản lý, huấn luyện bộ đội và xử lý các tình huống chiến đấu phức tạp, đòi hỏi cao về bản lĩnh kiên định, tư duy tác chiến độc lập, quyết đoán và linh hoạt. Để đáp ứng chuẩn đầu ra chức danh, việc biến quá trình "đào tạo" thành quá trình "tự đào tạo" giữ vai trò quyết định; trong đó, học viên phải thực sự là chủ thể tích cực, chủ động tìm kiếm, chiếm lĩnh tri thức và tự rèn luyện kỹ năng chỉ huy. Thực tiễn dạy học tại các trường sĩ quan hiện nay cho thấy tính tích cực, chủ động tự học, tự rèn của một bộ phận học viên vẫn còn những hạn chế. Thói quen thụ động tiếp thu theo kiểu "thầy đọc, trò ghi", tâm lý ỷ lại vào kế hoạch bài giảng của giảng viên và sự đôn đốc của cán bộ quản lý còn khá phổ biến, dẫn đến khả năng vận dụng kiến thức vào thực tiễn huấn luyện, diễn tập còn máy móc, lúng túng. Xuất phát từ yêu cầu đó, việc nghiên cứu cơ sở lý luận tâm lý - sư phạm, đánh giá đúng thực trạng và xác định các biện pháp phát huy tính tích cực, tự đào tạo của học viên sĩ quan chỉ huy tham mưu lục quân cấp phân đội là vấn đề có ý nghĩa thiết thực cả về lý luận và thực tiễn giáo dục quân sự hiện nay.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Hoạt động tự đào tạo và thực trạng tính tích cực tự đào tạo của học viên sĩ quan chỉ huy tham mưu lục quân cấp phân đội hiện nay

Hoạt động tự đào tạo của học viên sĩ quan chỉ huy tham mưu lục quân cấp phân đội là quá trình nhận thức có mục đích, tự giác, có tổ chức và kế hoạch chặt chẽ nhằm hoàn thiện hệ thống tri thức quân sự, kỹ năng chỉ huy, quản lý và bồi dưỡng các phẩm chất nhân cách theo chuẩn đầu ra của chương trình đào tạo. Hoạt động này tồn tại trong mối quan hệ biện chứng sâu sắc với quá trình đào tạo của nhà trường. Nếu hoạt động giảng dạy, huấn luyện của nhà trường giữ vai trò định hướng mục tiêu, trang bị nền tảng lý luận và phương pháp luận, thì tự đào tạo là khâu nội tâm hóa quyết định, biến những tri thức khách quan và quy phạm điều lệnh thành niềm tin, bản lĩnh, kinh nghiệm và năng lực hành động thực tế của mỗi học viên. Cấu trúc tâm lý của tính tích cực tự đào tạo ở người học bao gồm ba thành tố cơ bản: nhận thức, động cơ - ý chí và kỹ năng hành động. Về nhận thức, học viên phải hiểu sâu sắc vị trí, chức trách của người sĩ quan cấp phân đội – người trực tiếp quản lý, huấn luyện và chỉ huy chiến đấu, từ đó hình thành nhu cầu tự thân về hoàn thiện phẩm chất, năng lực nghề nghiệp. Về động cơ và ý chí, tính tích cực đòi hỏi sự chuyển hóa từ động cơ ngoại tại (chấp hành mệnh lệnh, quy chế hành chính) sang động cơ nội tại (lòng tự trọng quân nhân, khát vọng khẳng định bản thân), tạo nên ý chí bền bỉ vượt qua cường độ huấn luyện nặng nhọc cả trên thao trường lẫn giảng đường. Về kỹ năng hành động, tự đào tạo đòi hỏi năng lực tự điều chỉnh nhận thức: khả năng tự lập kế hoạch học tập cá nhân, tự lựa chọn phương pháp nghiên cứu tài liệu, tự kiểm tra, đánh giá mức độ lĩnh hội và tự điều chỉnh phương pháp học tập. Khảo sát thực tiễn tại các cơ sở đào tạo sĩ quan lục quân (Trường Sĩ quan Lục quân 1, Trường Sĩ quan Lục quân 2) cho thấy, công tác giáo dục, rèn luyện học viên những năm qua đã đạt nhiều chuyển biến tích cực. Tuyệt đại đa số học viên có lập trường tư tưởng kiên định, động cơ phấn đấu đúng đắn, chấp hành nghiêm túc chế độ nền nếp ngày, tuần và bước đầu hình thành ý thức tự học, tự rèn theo các chuẩn mực điều lệnh. Nhiều học viên đã chủ động khai thác hệ thống giáo trình, tài liệu số và tích cực tham gia các buổi luyện tập ngoại khóa, thực hành xử lý tình huống chỉ huy do đơn vị tổ chức. Tuy nhiên, đối chiếu với yêu cầu tác chiến trong chiến tranh công nghệ cao và chuẩn đầu ra chức danh người chỉ huy phân đội, tính tích cực tự đào tạo của một bộ phận học viên vẫn còn bộc lộ những hạn chế, bất cập đáng kể. Về mặt tâm lý, động cơ tự học ở không ít học viên còn nặng tính đối phó: học tập chủ yếu để thi đạt điểm qua môn, đối phó với các đợt kiểm tra hành chính định kỳ của cán bộ quản lý mà chưa thực sự xuất phát từ nhu cầu tích lũy kinh nghiệm, phương pháp công tác cho cương vị trung đội trưởng, đại đội trưởng sau khi ra trường. Bên cạnh đó, do đặc thù quản lý quân sự khép kín, quy định thời gian biểu nghiêm ngặt, một bộ phận người học hình thành tâm lý "chờ lệnh", ỷ lại vào sự nhắc nhở của chỉ huy đơn vị và bài giảng sẵn có của giảng viên. Thói quen thụ động tiếp thu theo kiểu "thầy đọc, trò ghi", học thuộc lòng một cách máy móc vẫn còn tồn tại, trong khi kỹ năng phân tích, so sánh, khái quát hóa và sơ đồ hóa các phương án chiến thuật còn lúng túng. Hoạt động của các tổ, nhóm học tập trong giờ tự học đôi lúc còn mang tính hình thức, thiếu không khí tranh biện khoa học. Khả năng tự khai thác các nguồn học liệu số, phần mềm mô phỏng địa hình, bản đồ tác chiến và sa bàn ảo phục vụ ôn luyện bài tập chỉ huy chưa thực sự trở thành thói quen thường nhật. Những hạn chế về mặt tâm lý và phương pháp này là rào cản trực tiếp dẫn đến tình trạng học viên sau khi tốt nghiệp ra trường còn lúng túng trong tác phong chỉ huy, xử lý tình huống thực tế thiếu linh hoạt, quyết đoán.

2.2. Một số giải pháp phát huy tính tích cực, tự đào tạo của học viên sĩ quan chỉ huy tham mưu lục quân cấp phân đội hiện nay

Một là, bồi dưỡng động cơ học tập và khơi dậy ý thức tự khẳng định nhân cách người chỉ huy tương lai. Động cơ là yếu tố tâm lý giữ vai trò định hướng, kích hoạt và duy trì cường độ của hoạt động tự đào tạo. Để khắc phục tâm lý học tập đối phó, chấp hành giờ giấc một cách máy móc, cấp ủy, chỉ huy các đơn vị quản lý học viên và đội ngũ giảng viên cần tác động mạnh mẽ vào nhận thức nhằm chuyển hóa kỷ luật quân sự nghiêm ngặt (áp lực ngoại tại) thành nhu cầu tự hoàn thiện phẩm chất, năng lực (động lực nội sinh). Trước hết, cần giúp học viên nhận thức sâu sắc chuẩn đầu ra chức danh: hình dung rõ nét chân dung người trung đội trưởng, đại đội trưởng mà mình

sẽ đảm nhiệm ngay sau khi ra trường, từ yêu cầu thông thạo kỹ thuật, chiến thuật bộ binh đến năng lực quản lý tư tưởng và tổ chức huấn luyện bộ đội. Cùng với việc giáo dục lý tưởng cách mạng, lòng tự hào về truyền thống nhà trường và danh dự quân nhân, cần triệt tiêu triệt để tư tưởng "trung bình chủ nghĩa", tâm lý thỏa mãn với kết quả thi cử trước mắt. Bên cạnh đó, cần phát huy cao độ vai trò làm mẫu, nêu gương của đội ngũ cán bộ quản lý học viên (người thầy thứ hai) và giảng viên về tác phong chính quy, phương pháp công tác khoa học và tinh thần tự học suốt đời. Sự chuẩn mực của người chỉ huy chính là hình mẫu tâm lý trực quan, kích thích ý thức tự rèn luyện và khát vọng lập thân, lập công của học viên.

Hai là, rèn luyện kỹ năng tự học, tự nghiên cứu và phát triển tư duy thực tiễn - phản biện cho học viên. Thiếu phương pháp và kỹ năng tự học là nguyên nhân trực tiếp dẫn đến sự lúng túng, chán nản và thụ động của người học. Do đó, việc trang bị hệ thống kỹ năng nhận thức khoa học giúp học viên tự tin làm chủ quá trình tiếp nhận và vận dụng tri thức. Nhà trường và các khoa giáo viên cần chú trọng huấn luyện cho học viên quy trình tự học khép kín: từ kỹ năng lập kế hoạch tự học ngày, tuần; phương pháp đọc nhanh, chọn lọc tài liệu chiến thuật; đến kỹ năng ghi chép cốt lõi theo sơ đồ tư duy và sơ đồ hóa các hình thức chiến thuật phân đội. Trong bối cảnh chuyển đổi số giáo dục quân sự, cần bồi dưỡng năng lực khai thác hệ sinh thái học liệu số, thư viện điện tử, mô hình 3D và các phần mềm bản đồ số quân sự, sa bàn ảo để học viên tự ôn luyện các bài tập chiến thuật ngoài giờ lên lớp. Đặc biệt, cần chú trọng rèn luyện phản xạ tư duy phản biện và giải quyết vấn đề thực tiễn: khuyến khích học viên thường xuyên đặt câu hỏi "Vì sao chọn hướng tiến công này?", "Nếu địch thay đổi thủ đoạn tác chiến thì phân đội xử trí ra sao?". Việc tập dượt so sánh, phản biện các phương án tác chiến giúp học viên thoát khỏi lối tư duy rập khuôn, hình thành tư duy độc lập, linh hoạt và quyết đoán của người chỉ huy trên chiến trường.

Ba là, xây dựng môi trường tâm lý - xã hội tích cực thông qua đổi mới hoạt động nhóm và câu lạc bộ học thuật quân sự. Tự đào tạo trong môi trường quân sự không phải là hoạt động cô lập của từng cá nhân mà luôn gắn liền với tập thể quân nhân. Tận dụng hiệu ứng tâm lý xã hội như sự thi đua, tính lan tỏa tích cực và nhu cầu khẳng định vị thế trong tập thể sẽ tạo lực đẩy mạnh mẽ cho quá trình tự học. Cần đổi mới toàn diện hoạt động của các "Tổ học tập", mô hình "Đôi bạn cùng tiến" trong từng tiểu đội, trung đội học viên; phân công học viên có học lực khá, giỏi kèm cặp, hỗ trợ học viên yếu, biến giờ tự học tại phòng học chuyên dùng thành không gian trao đổi, giải đáp những vướng mắc của bài giảng. Đồng thời, cần đa dạng hóa các mô hình hoạt động ngoại khóa học thuật như "Câu lạc bộ Sĩ quan trẻ", "Câu lạc bộ Ngoại ngữ - Tin học", nhóm sáng kiến cải tiến mô hình học cụ. Định kỳ tổ chức các diễn đàn khoa học, tập bài chỉ huy nhóm đa chiều: cho học viên luân phiên đóng vai người chỉ huy để xử lý các tình huống quản lý kỷ luật, nắm bắt tư tưởng chiến sĩ hoặc giải quyết các tình huống chiến thuật giả định, sau đó các thành viên khác tiến hành nhận xét, tranh luận và hoàn thiện phương án. Môi trường rèn luyện dân chủ, cởi mở nhưng nghiêm túc này giúp giải tỏa áp lực tâm lý, rèn luyện kỹ năng mềm, nghệ thuật giao tiếp quân sự và tác phong chỉ huy chững chạc cho học viên.

Bốn là, đổi mới phương pháp dạy học và kiểm tra, đánh giá theo chuẩn đầu ra nhằm kích hoạt hoạt động tự học. Phương pháp dạy học và kiểm tra, đánh giá của giảng viên là nhân tố sư phạm đóng vai trò đòn bẩy điều khiển trực tiếp hoạt động tự học của học viên. Giảng viên cần giảm tối đa thời lượng thuyết trình một chiều "thầy đọc, trò ghi", chuyển mạnh sang các phương pháp dạy học tích cực như dạy học nêu vấn đề, dạy học tình huống và mô hình lớp học đảo ngược. Trước mỗi buổi lên lớp hoặc ra thao trường, giảng viên cần giao nhiệm vụ tự học cụ thể kèm theo yêu cầu về sản phẩm nhận thức: chuẩn bị đề cương thảo luận, vẽ sơ đồ phân tích ý định chiến thuật hoặc xây dựng kế hoạch huấn luyện phân đội. Việc giao nhiệm vụ có tính thách thức vừa kích thích trí tò mò, vừa tạo áp lực sư phạm tích cực buộc học viên phải tự nghiên cứu giáo trình trước giờ lên lớp. Bên cạnh đó, công tác thi, kiểm tra, đánh giá phải được đổi mới triệt để theo tiếp cận chuẩn đầu ra và định hướng phát triển năng lực. Cần chuyển trọng tâm từ kiểm tra ghi nhớ lý thuyết thuộc lòng sang đánh giá năng lực thực hành: kỹ năng bắn súng, điều lệnh, xử trí tình huống chiến thuật trên bản đồ, sa bàn và thực địa; khả năng thuyết trình và bảo vệ quyết tâm chiến đấu. Đồng thời, kết hợp

chặt chẽ giữa đánh giá của giảng viên với tự đánh giá và đánh giá đồng đẳng giữa các học viên. Việc minh bạch tiêu chí và đánh giá thực chất sẽ tạo động lực tâm lý lành mạnh, buộc học viên phải thực sự nỗ lực tự học, tự rèn để đáp ứng các yêu cầu khắt khe của nghề nghiệp.

III. KẾT LUẬN

Phát huy tính tích cực, tự đào tạo của học viên giữ vai trò hạt nhân, trực tiếp quyết định việc chuyển hóa mục tiêu đào tạo của nhà trường thành phẩm chất, năng lực thực tế của người cán bộ phân đội, bảo đảm cho người sĩ quan sau khi ra trường nhanh chóng làm chủ cương vị công tác ban đầu. Hệ thống bốn giải pháp nêu trên tạo thành một chỉnh thể thống nhất, có quan hệ biện chứng và hỗ trợ lẫn nhau, tác động đồng bộ từ nhận thức, động cơ, kỹ năng đến môi trường tập thể và phương pháp sư phạm. Việc triển khai đồng bộ các giải pháp này, kết hợp chặt chẽ giữa duy trì kỷ luật chính quy với kiến tạo không gian học thuật cởi mở, hiện đại, sẽ tạo động lực mạnh mẽ để học viên chủ động biến quá trình đào tạo thành tự đào tạo; qua đó góp phần nâng cao thực chất chất lượng đào tạo sĩ quan chỉ huy tham mưu lục quân cấp phân đội, đáp ứng yêu cầu xây dựng Quân đội nhân dân Việt Nam cách mạng, chính quy, tinh nhuệ, hiện đại trong thời kỳ mới./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Ban Chấp hành Trung ương (2013), Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 04/11/2013 về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế, Hà Nội.

Ban Chấp hành Trung ương (2025), Nghị quyết số 71-NQ/TW của Bộ Chính trị ngày 22/8/2025 về đột phá phát triển giáo dục và đào tạo, Hà Nội.

Quân ủy Trung ương (2022), Nghị quyết số 1657-NQ/QUTW ngày 20/12/2022 về đổi mới công tác giáo dục và đào tạo đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ xây dựng Quân đội trong tình hình mới, Hà Nội.

Cục Nhà trường (2008), Những vấn đề cơ bản về phương pháp dạy học trong nhà trường quân đội, Nxb Quân đội nhân dân, Hà Nội.

Nguyễn Văn Hà, Đoàn Văn Tự (2026), "Một số giải pháp nâng cao hiệu quả vận dụng mô hình lớp học đảo ngược trong dạy học ở Học viện Chính trị hiện nay", Tạp chí Tâm lý - Giáo dục, 32(09), tr. 387-391.

Lưu Khánh Linh (2020), "Đánh giá kết quả học tập môn học theo chuẩn đầu ra chương trình đào tạo đảm bảo sự liên kết các thành tố của quá trình dạy học", Tạp chí Giáo dục, Số đặc biệt, tr. 45-50.

Đỗ Viết Toản (2014), Nâng cao chất lượng đội ngũ cán bộ quản lý học viên ở Trường Sĩ quan Lục quân 1 hiện nay, Đề tài cấp Bộ Tổng Tham mưu, Hà Nội.

Thái Duy Tuyên (2010), Phương pháp dạy học truyền thống và đổi mới, Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.